

Het publieke belang van musea staat voorop



Museumvereniging
Beleidsplan 2020 - 2022

Inhoud

| | | |
|-----|---|----|
| /1\ | Het publieke belang van musea staat voorop bij de Museumvereniging (<i>wat</i>) | 03 |
| /2\ | Nederlandse musea staan midden in de samenleving (<i>actualiteit</i>) | 07 |
| /3\ | Het robuuste fundament van musea verstevigen (<i>legitimatie, waarom</i>) | 10 |
| /4\ | Hoe musea gezamenlijk hun publieke belang kunnen bewijzen (<i>hoe</i>) | 12 |

/1\ Het publieke belang van musea staat voorop

Zo'n 17 miljoen inwoners van Nederland - onder wie 1,4 miljoen Museumkaarthouders en 2,5 miljoen scholieren - kunnen zich in alle vrijheid laten verrassen en confronteren door museale collecties. Maar ook een groeiend aantal buitenlandse bezoekers, vooral uit de ons omringende landen, kiest voor kunst en erfgoed. Musea verzamelen, bewaren, onderzoeken, interpreteren en presenteren een enorm cultureel kapitaal dat van ons allemaal is. Daarmee vertellen ze aan een groot en divers publiek eigentijdse verhalen over wie we werkelijk zijn en waar we eigenlijk vandaan komen.

Musea zijn plekken van ontmoeting, verbinding en bijzondere ervaringen. Zij bevorderen bovendien reflectie en debat; in musea is 'een leven lang leren' de praktijk. Maar ook aan actuele, maatschappelijke opgaven als kansengelijkheid, de Nederlandse identiteit en een florerende economie leveren musea een overtuigende bijdrage. Daarvoor blijft een stevig draagvlak bij publiek en politiek noodzakelijk. En politici dragen óók verantwoordelijkheid voor musea, o.a. om de Erfgoedwet uit te voeren die de collectie Nederland beschermt, om overheidsfondsen te voeden die aankopen, innovatie en

bijzondere projecten ondersteunen en om ervoor te zorgen dat de rijksoverheid, provincies en gemeenten investeren in culturele voorzieningen zoals musea.

Verder bouwt de museumsector aan een hoge kwaliteit, door gedragscodes en kennisdeling. En door solide en toekomstgerichte bedrijfsvoering die gezonde, gemotiveerde en productieve vrijwilligers, freelancers en medewerkers stimuleert in hun ontwikkeling. In samenspraak met ruim 400 musea, stelt de Museumvereniging - als brancheorganisatie - het publieke belang van die Nederlandse musea, voorop in nationaal en Europees verband. Om een blijvende binding van álle inwoners van ons land met museale collecties mogelijk te maken. Niemand uitgezonderd.

/Musea verzamelen,
bewaren, onderzoeken,
interpreteren en
presenteren een enorm
cultureel kapitaal dat van
ons allemaal is\

Politici en de publieke opinie beïnvloeden

Lobby op landelijk niveau is en blijft nodig om zaken die op termijn de hele museumsector raken, te kunnen beïnvloeden. De Museumvereniging wil volksvertegenwoordigers, politieke partijen en politieke ambtsdragers zoals ministers, staatssecretarissen, burgemeesters, wethouders, commissarissen van de Koning en gedeputeerden van provincies in staat stellen om de juiste beleidsdoelen voor de museumsector te bepalen.

Daartoe blijft de Museumvereniging aanwezig als gesprekspartner voor alle betrokkenen. Hierbij hoort dat de vereniging meer dan tot nu toe gebeurt, namens de musea haar stem laat horen in het maatschappelijk debat en zo politici meer weet te betrekken. Ook beoogt de vereniging te voorkomen dat er tegenstrijdigheden ontstaan in het beleid van overheden. Nederlandse musea staan binnen een breder Europees speelveld, waarbij er vaak sprake is van uitwisseling en samenwerking op Europees en internationaal niveau. De Museumvereniging volgt de beleidsontwikkelingen in Brussel en brengt zo nodig het belang van (Nederlandse) musea voor het voetlicht.

Woordvoering en persbenadering vakkundig invullen

Cruciaal in de beïnvloeding van de politieke en publieke opinie is of de Museumvereniging erin slaagt om invloed te hebben op de pers (landelijke, regionale, sociale en traditionele media). Dat is nog mondjesmaat het geval; de brancheorganisatie zal zich meer ontwikkelen tot het aanspreekpunt van de sector én tot het gezicht ervan. Hier hoort een boegbeeld bij en die kan afhankelijk van het moment en het onderwerp verschillen. Soms kan dit de directeur van het bureau zijn, dan weer de voorzitter van de vereniging of een museumdirecteur die de positie en het gezag heeft om namens de collega's over een bepaald onderwerp te spreken. Het is dan van belang om vanuit de vereniging de woordvoering goed te regisseren en efficiënt en vakkundig in te vullen.

/In samenspraak met ruim 400 musea, stelt de Museumvereniging het publieke belang van Nederlandse musea voorop in nationaal en Europees verband

Kennis en kunde delen, krachten bundelen en netwerken koppelen

We leven in een wereld waarin mensen steeds minder collectief en langdurig verenigd zijn. Als vereniging hebben we ook de taak om te bouwen aan een sterke(re) band tussen de leden want een sterk ledenplatform draagt bij aan een sterk museumveld. Museumnetwerk wil op het juiste moment onderwerpen agenderen, bespreken en delen met de juiste mensen waardoor de deskundigheid in de sector toeneemt. Doel van het netwerk:

1. **Vergroten van kennis en kunde van museummedewerkers en -vrijwilligers.**
2. **Delen van kennis en ervaringen tussen musea.**
3. **Ontmoetingen of netwerken voor museummedewerkers en -vrijwilligers.**
4. **Vergaren van kennis en bijdragen aan lobby en beleid.**
5. **Vergroten samenhang en draagvlak in de museumsector.**

De daad bij het woord voegen

De eerstvolgende verkiezingen zijn die voor de Tweede Kamer, naar verwachting in 2021. Dit betekent dat politieke partijen zich momenteel al oriënteren op hun verkiezingsprogramma's. De Museumvereniging benut dit moment om het publieke belang van musea opnieuw volop uit te dragen en te pleiten voor o.a. extra middelen voor capaciteit en competenties van conservatoren, collectiemedewerkers en onderzoekers, voor een redelijke beloning en verduurzaming. Daar hebben heel veel musea baat bij. En alleen samen vertellen musea het hele verhaal, het steeds veranderende verhaal van onze samenleving.

/Alleen samen vertellen musea het hele verhaal, het steeds veranderende verhaal van onze samenleving

/2\ Nederlandse musea staan midden in de samenleving

Alle inwoners van ons land verdienen het zich te herkennen in museale collecties waarbij musea zelf vorm geven aan hun bijdragen aan actuele, maatschappelijke opgaven. Consequentie hiervan is dat de collectie Nederland nooit ‘af’ is maar een dynamische samenstelling zal hebben. Gegeven het publieke belang dat musea hebben voor het hele land, is het cruciaal dat de financiering op orde wordt gebracht: met het hoognodige accent voor middelgrote en kleine musea, óveral in Nederland.

Groeiende kloof tussen kansrijk en kansarm in Nederland overbruggen

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) ontcracht de veronderstelling dat inwoners van ons land gelijke kansen hebben. Het SCP heeft meer dan eens aangetoond dat de kloof tussen kansarme en kansrijke burgers zelfs groeit doordat het steeds beter gaat met mensen die het al goed hebben. Het Centraal Bureau voor de Statistiek

(CBS) laat zien dat ook de verschillen tussen stad en streek groeien. Welbevinden, welvaart en welzijn worden in grotere mate lokaal bepaald. En steeds vaker zijn er in een streek of regio onvoldoende mogelijkheden voor volwaardige culturele voorzieningen en een vitale arbeidsmarkt.

Juist in een land met scherpere tegenstellingen tussen mensen dienen musea met echte voor-

werpen eigentijdse verhalen te vertellen die resoneren in de samenleving. Maar sommige musea ontberen de financiële ruimte om aan te sluiten op de tijdsgeest of op hun omgeving. De Museumvereniging zet zich ook in voor deze musea en doet een beroep op politici en overheden om die musea te ondersteunen.

De Nederlandse identiteit ontwikkelt zich voortdurend in een veranderende samenleving

In het publieke debat krijgt de Nederlandse identiteit nog altijd meer en meer aandacht. Over de ontwikkeling van die identiteit is steeds meer over bekend door onderzoek. Bijvoorbeeld van het SCP naar hoe de Nederlandse identiteit zich ontwikkelt in de ogen van de Nederlanders zelf. Het SCP stelt dat meer dan voorheen dit imago betrekking zal hebben op een grotere diversiteit onder de mensen. En dat taal een bewuster beleefd punt van gemeenschappelijkheid zal vormen.

Te midden van dit debat over de beleving en ontwikkeling van de Nederlandse identiteit kunnen musea bij nieuwe én onveranderde invalshoeken passende voorwerpen, verhalen en vergezichten bieden. Musea kunnen daarmee verleden en toekomst, oud en nieuw, verzoenen. In dit licht doet de Commissie Pechtold een belangrijke aanbeveling aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) om een visie op een dynamische collectie Nederland te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door onder verantwoordelijkheid van de Raad van Cultuur een onafhankelijke commissie te laten adviseren over de bescherming van cultuurgoederen en van erfgoed met een lokaal of regionaal belang. De Museumvereniging treedt hier graag over in overleg met de minister van OCW.

Cultuur en media dragen aantoonbaar bij aan een florierende economie

Een maatschappelijke tendens is ook dat de waarde van collectieve voorzieningen in geld wordt uitgedrukt om het belang ervan te duiden. Zo heeft het CBS recent de eerste zogenaamde satellietrekening voor cultuur en media gepubliceerd die inzicht biedt in de toegevoegde waarde van cultuur en media. Deze toegevoegde

waarde – inclusief de waarde van zo'n 750.000 vrijwilligers die actief zijn in cultuur en media – bedroeg €25,5 miljard in 2015. Dat komt neer op 3,7 procent van het bruto binnenlands product. Ter vergelijking: die van de bouwsector ligt maar iets hoger; die van visserij, land- en bosbouw bedraagt ongeveer de helft van die van cultuur en media.

/De toegevoegde waarde van cultuur en media – inclusief de waarde van zo'n 750.000 vrijwilligers die actief zijn in cultuur en media – bedroeg €25,5 miljard in 2015

Waar culturele voorzieningen zoals de Nederlandse musea veelal gezien worden als kostenpost, is het belangrijk om hun bijdrage aan een florierende economie in ons land, of regionaal en lokaal niet over het hoofd te zien. Daarom is de Museumvereniging van mening dat bij het realiseren van maatschappelijke transitieopgaven waar het kabinet momenteel over spreekt ook musea toegang moeten krijgen tot financieringsmogelijkheden zoals het aangekondigde nationaal investeringsfonds. Bijvoorbeeld om door publieke investeringen te laten renderen in verduurzaming zo bij te dragen aan economische groei in Nederland.

Investeren in een blijvende binding van mensen met de collectie Nederland is urgent

In financieel lastige jaren hebben musea veerkracht getoond: vanaf 2017 zijn de eigen inkomsten van musea en de ontvangen subsidies ongeveer net zo hoog. Maar ongeveer de helft van alle middelgrote en kleine musea met een omzet tussen Euro 400.000 en Euro 3,2 miljoen schrijft al jaren rode cijfers terwijl de subsidies vanuit

gemeenten een historisch dieptepunt hebben bereikt. En juist deze musea werken samen met heel veel vrijwilligers die zeer betrokken zijn bij 'hun' museum. In musea met betaalde krachten is sprake van een stijgende werkdruk, met name onder conservatoren en onderzoekers, waardoor behoud en beheer nog meer in het geding komt. Ook is er verlies van deskundigheid door de vergrijzing en pensionering van babyboomers. De toenemende druk is niet alleen ongezond, maar leidt ook tot ongewenste uitstroom en zet een rem op het bruikleenverkeer. Voor de langere termijn ligt hier een aanmerkelijk risico voor de aantrekkingskracht van de Nederlandse museumsector en dat vraagt om sterkere financiële betrokkenheid van overheden.

/De kerntaak van de Nederlandse musea is om alle inwoners van ons land te verbinden met museale collecties. Dat kan alleen als politici de musea in hun hart sluiten én zich hard voor hen maken

Kerntaak van de Nederlandse musea is om alle inwoners van ons land te verbinden met museale collecties. Dat kan alleen als politici de musea in hun hart sluiten én zich hard voor hen maken, ook in financiële zin. De rijksoverheid heeft met de decentralisatie taken belegd bij gemeenten, zonder daar alle gelden bij te leveren die bij deze taken hoorden. Daarom hebben de burgemeesters van de G40, de veertig grootste gemeenten van ons land, voorafgaand aan Prinsjesdag de noodklok geluid. Grote en middelgrote steden verwachten de komende vier jaar ongeveer een half miljard euro tekort te komen. Hierdoor kan

de overleving van culturele voorzieningen zoals musea, in gevaar komen.

De Erfgoedwet, de Basisinfrastructuur 2021-2024 en het Nationaal Aankoopfonds zijn van groot belang

Zoals de minister van OCW in de Uitgangspuntennotitie 2021-2024 heeft opgenomen, vindt overheveling van de rijksmusea naar de Erfgoedwet plaats per 1 januari 2021; zij vraagt de rijksmusea om een kader en proces voor visitatie op te stellen. De minister OCW zal dat ter advisering voorleggen aan de Raad voor Cultuur. Idealiter worden ook de activiteitenplannen van de rijksmusea gebaseerd op dit kader. In de aanloop naar de evaluatie van de Erfgoedwet in 2021 verdient de bescherming van museale collecties steun van overheden en politici, ongeacht of deze collecties in het publieke domein zijn of in particulier bezit. De al eerdergenoemde Commissie Pechtold beveelt aan om, liefst bij wet geregeld, structureel jaarlijks middelen aan het Nationaal Aankoopfonds toe te voegen voor eventuele aankoop van beschermde cultuurgoederen. De Uitgangspuntennotitie bepaalt ook dat de basisinfrastructuur plek zal bieden aan twaalf door gemeente of provincie gefinancierde musea. In elke provincie komt één museum in aanmerking voor een rijksbijdrage van 250.000 euro. Bovendien maakt het Mondriaanfonds opnieuw deel uit van de basisinfrastructuur. Musea kunnen daar terecht voor projectfinanciering.

De Museumvereniging onderschrijft het principe dat museale collecties dynamisch zijn. Daarom dienen ook middelen voor aankopen beschikbaar te zijn, voor grotere én kleinere musea, dus zowel bij het Nationaal Aankoopfonds als bij het Mondriaanfonds. De vereniging doet graag een voorstel voor een kader en proces voor visitatie van de rijksmusea, is ook graag betrokken bij de evaluatie van de Erfgoedwet en houdt een vinger aan de pols bij de basisinfrastructuur.

3\ Het robuuste fundament van musea verstevigen

Het publieke belang van ruim 400 Nederlandse musea kent een robuust fundament dat de besteding van gemeenschapsmiddelen aan museale collecties legitimeert. Maar dat fundament kan aan kracht verliezen wanneer de kwaliteit afneemt doordat de betrokkenheid van publiek en politiek verslapt. Musea maken deel uit van een gezonde, maatschappelijke infrastructuur van ons land, van regio's en steden.

Het grondrecht op culturele ontplooiing is niet vanzelfsprekend

Sinds nazomer 2019 gedenken we in Nederland de bevrijding 75 jaar geleden en vieren we de vrijheid. Onze vrijheid is gestoeld op grondrechten. Onze Grondwet kent in artikel 22 een recht op vrije, onbelemmerde culturele ontplooiing. Iedereen, ongeacht afkomst, leeftijd, gender, seksuele voorkeur, gezondheid, opleiding of inkomen dient in staat te worden gesteld zichzelf in cultureel opzicht te ontplooien. Of dat nou is door kunstbeoefening of door tentoonstellingsbezoek. Het Nederlands cultuurbeleid erkent dat verwezenlijking van dit sociale grondrecht op culturele ontplooiing niet uitsluitend aan (commerciële) marktpartijen mag worden overgelaten. Dat

geldt niet alleen landelijk maar ook regionaal en lokaal. Het genot van het grondrecht van culturele ontplooiing moet gegarandeerd zijn binnen de bescherming die iedereen op grond van de Grondwet en internationale verdragen heeft. Het is daarom dat de Museumvereniging altijd voorrang geeft aan privacy en veiligheid; ook waar het gaat om Museumkaarthouders.

De intrinsieke waarde van kunst en erfgoed erkennen

Nederland telt vele prachtige museumcollecties over geschiedenis, volkenkunde, natuurhistorie, economie, wetenschap, techniek en beeldende kunst. De waarde daarvan schuilt in de kracht die collecties hebben om te boeien en betekenis te

geven, om te verbazen en te troosten. Kunst en erfgoed houden de samenleving een spiegel voor. Waardering van deze meer intrinsieke waarde van collecties gaat dus niet alleen over het schone maar ook over het schurende. Filosofe Hannah Arendt stelt dat kunst en erfgoed leren ons in anderen te verplaatsen waardoor we verschillen tussen mensen leren te overbruggen. Hierdoor leggen museale collecties de bodem onder de democratie en is bescherming van ons aller cultureel erfgoed in Erfgoedwet geregeld.

/Kunst en erfgoed houden de samenleving een spiegel voor\

De maatschappelijke betekenis van musea benadrukken

In deze snel veranderende, democratische samenleving bezoeken steeds meer mensen vaker de Nederlandse musea. Zij kiezen voor de verwondering, verbinding, ontwikkeling, beleving en verrijking die een grote verscheidenheid aan tentoonstellingen hen bieden. Hiermee hebben musea ook impact op welbevinden, welvaart en welzijn in ons land. De Museumvereniging zet zich ervoor in om de vijf aspecten van de maatschappelijke waarde van musea telkens weer opnieuw uit te dragen. Er is niet één weg waarlangs die betekenis tastbaar kan worden gemaakt; er zijn telkens weer andere invalshoeken die om een antwoord vragen.

In 2011 heeft Atlas voor Gemeenten in opdracht van de Museumvereniging 'Schat van de stad' gepubliceerd over de welvaartswinst van musea. Daaruit blijkt dat tegenover de bijdrage van musea aan de welvaart – deels in klinkende munt en deels in verhoogd genot voor consumenten – op dat moment een jaarlijkse subsidie van ongeveer hetzelfde bedrag stond. De hoogte van dat subsidiebedrag zou dus alleen al met de berekende maximale welvaartswinst te rechtvaardigen zijn. Inmiddels publiceert het CBS de hiervoor

genoemde satellietrekening cultuur en media; de Museumvereniging werkt hieraan mee door levering van de museale branchestatistieken. Deze worden gevoed door de musea zelf en jaarlijks samengevat in 'Museumcijfers'. De vereniging maakt er dankbaar gebruik van in de beleidsontwikkeling en de collectieve belangenbehartiging. Ook individuele musea kunnen deze benchmark inzetten voor positionering, profilering en bedrijfsvoering.

Voortbouwen op de zelfregulering van de museumsector

Musea hebben ervoor gekozen om de internationale museumdefinitie te vertalen in de Museumnorm; ook de Ethische Code voor Musea (ECM) is erop gestoeld. Naleving ervan maakt deel uit van de Museumnorm 2020 waarin ook zijn verankerd de Governance Code Cultuur, de Code Diversiteit & Inclusie en de Fair Practice Code over redelijke beloning. Wat betreft het ontzamen zijn musea de Leidraad Afstoten Museale Objecten (LAMO) overeengekomen die in 2020 wordt geëvalueerd. Het onafhankelijke Museumregister toetst de norm en die registratie geldt als kwaliteitseis voor het lidmaatschap van de Museumvereniging en deelname aan de Museumkaart. Op de naleving van de ECM en de LAMO ziet de onafhankelijke Ethische Codecommissie voor Musea toe. Voor 2020 staat de nieuwe museumdefinitie zoals voorgesteld door International Council of Museums (ICOM) op de verenigingsagenda. De museumsector neemt zelf ook verantwoordelijkheid voor een kwalitatief fundament onder de Nederlandse musea waarop politici en overheden voort kunnen bouwen.

/4\ Hoe musea gezamenlijk hun publieke belang kunnen bewijzen

Museale collecties zijn van onschatbare waarde en behoren toe aan álle inwoners van een stad, een streek of zelfs van ons land. Nederland heeft met 80 miljoen voorwerpen en meer dan 450 museumlocaties goud in handen. Het is aan politici, overheden en de musea tezamen om ervoor te zorgen dat de verwondering, verbinding, ontwikkeling, beleving en verrijking die collecties bieden, blijven bijdragen aan welbevinden, welzijn en de welvaart in ons land. Daarbij bewaakt de Museumvereniging zorgvuldig de balans tussen eenheid en verscheidenheid in de museumsector.

Samenwerking loont voor musea

Musea werken al veel en succesvol samen, bijvoorbeeld in de Museumkaart. Samenwerking hoeft zich niet te beperken tot die tussen musea zoals ook 'Proeven van Partnerschap' in 2013 heeft laten zien. Toch is nog veel onontgonnen als het gaat om samenwerking tussen musea onderling, met aanpalende culturele organisaties, maar ook met bedrijven en maatschappelijke organisaties. Er bestaan geen blauwdrukken voor succesvolle samenwerking, die door subsidiërende overheden of fondsen kunnen worden opgelegd: het initiatief en de creativiteit komt vanuit de musea. Samenwerking is geen doel op zich maar een middel voor meerwaarde om:

- Het publieksbereik te laten groeien door meer en/of nieuw publiek te trekken.
- De zichtbaarheid van de collecties te vergroten.
- De museale kennis te vergroten, te borgen en te delen.
- De bedrijfsvoering door kostenreductie of omzetverhoging meer rendabel te maken.

Metten is weten

Om de maatschappelijke betekenis van musea te vergroten biedt de Museumvereniging branches-tatistieken en benchmarkmogelijkheden, zoals Museana en dashboards voor museuminspecties en de Museumkaart. Musea hebben er behoefte aan dat die op een toegankelijker wijze en op een centrale plek worden aangeboden. Musea hebben ook een groeiende behoefte aan inzicht in voor wie musea eigenlijk programmeren, in wat (niet) werkt vanuit het perspectief van de bezoeker bij de realisatie van artistieke en educatieve doelen. Zij willen de beleving of waardering van de bezoeker kennen. Maar daarvoor is in de cultuursector geen standaard beschikbaar; de verschillende methodieken zijn (nog) niet met elkaar vergeleken. Dus heeft elk museum zijn eigen aanpak en voorkeuren. Wanneer musea één methodiek kiezen voor het meten van publiekswaardering ontstaat naast inzicht in de waardering van het publiek ook inzicht in de innovatiekracht van musea. Het keurmerk 'kidsproof' dat met de Museuminspecteurs in 2020 zijn negende editie ingaat, is voor musea ook een blijk van publiekswaardering.

/Het keurmerk 'kidsproof' is voor musea ook een blijk van publiekswaardering\

Thema's die van strategisch belang zijn voor de museumsector

Gelijke kansen bieden, voortdurende ontwikkeling van de Nederlandse identiteit en een florerende economie geven richting aan de beleidskeuzes. We starten met twee thema's die relevant zijn voor alle leden en die ruimte bieden voor de grote verscheidenheid aan musea. Het beoogde resultaat wordt bereikt door activiteiten, programma's en projecten waarover jaarlijks rekenschap wordt afgelegd:

- Een groot en divers publiek interesseren voor eigentijdse verhalen over de collectie Nederland

Op de verenigingsagenda staan de volgende onderwerpen:

- a. Steeds opnieuw beginnen met de jongste jeugd: schoolbezoek, Museuminspecteurs en Kids-Cultuur.nl.
- b. Onderzoek naar de heldere herkomst van collecties is het vertrekpunt voor naziroofkunst en koloniaal erfgoed, presentaties en teruggave ervan.
- c. Meer zichtbaarheid van collecties in het digitale domein en bij publieke en commerciële omroepen.
- d. Museumkaart biedt makkelijk toegang en persoonlijker contact, ook voor mensen met lage inkomens.
- e. Spreiding van bezoek uit de ons omringende landen want dat bezoek zal in absolute aantallen harder stijgen dan het binnenlands bezoek.

- Dat kan alleen door een museale bedrijfsvoering die solide en toekomstgericht is

Op de verenigingsagenda staan de volgende onderwerpen:

- a. Toekomst van werken in musea: waardering en erkenning van vrijwilligers, medewerkers en freelancers.
- b. Kring werkgeverszaken krijgt nieuw elan door vernieuwing Museum Cao, functiehandboek en HR cyclus.
- c. Loyaliteitsinstrument voor deelname aan deskundigheidsbevordering 'Museumnetwerk': Museumkaart.
- d. Verduurzaming van de huisvesting: klimaatakkoord, monumentenzorg.
- e. Vergroten verdienvermogen door giften, nalatenschappen, crowdfunding, social impact bonds, benutten meerwaarde Museumkaart (herhaalbezoek, horeca, winkel) en museum.nl als slim platform voor aanschaf eenmalige toegang dat tussenpersonen kan vervangen.

